

СИДОРОВ Я. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та
господарського права
(Запорізький національний університет)

УДК 349.42

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.34>**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ**

У науковій статті розглядаються аграрно-правові аспекти державної політики щодо інноваційного розвитку сільського господарства як необхідної складової частини забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації та регіоналізації. Підкреслено провідну роль інновацій як каталізатора позитивних зрушень у галузі сільського господарства та виходу його на новий рівень високорозвиненої галузі національної економіки нового типу – «економіки знань та інформації», а також необхідність ефективного правового регулювання та державної підтримки інноваційних процесів в аграрному секторі. Узагальнено наукові погляди щодо правового регулювання аграрних інноваційних відносин у контексті предмета аграрного права, визначено поширення думки про включення даних відносин у предмет аграрного права.

Проаналізовано чинні вітчизняні нормативно-правові акти щодо державної політики розвитку інновацій, систематизовано положення щодо основних недоліків сучасного стану законодавчого забезпечення досліджуваних відносин. Зроблено висновок про одностайність науковців у критичній оцінці чинного правового забезпечення державної політики стимулювання розвитку агроінноваційної моделі сільського господарства, водночас у межах аграрно-правової науки не сформовано єдиного чіткого підходу щодо конкретних напрямів удосконалення такого стану правового регулювання зазначених відносин, немає і відповідних законопроектів. Наголошується на необхідності державної підтримки розвитку інноваційної інфраструктури в напрямі посилення її ринкової компоненти: орієнтації інноваційного продукту на кінцевого споживача та замовника, комерціалізації результатів інноваційних розробок, забезпечення їх затребуваності в аграрному секторі. Окреслено основні напрями вдосконалення правового забезпечення державної політики розвитку агроінноваційної діяльності.

Ключові слова: аграрне право, аграрне законодавство, аграрно-правова наука, аграрні інноваційні відносини, інновації, державна політика, конкурентоспроможність, правове забезпечення, сільське господарство.

Sydorov Ya. O. Legal enforcement of the state politics in the agricultural innovative relations: theoretical and practical questions

The article deals with the agricultural-legal aspects of the state politics about the innovative development of agricultural industry as of the necessary part of provision of country's competitiveness in the context of globalization and regionalization. The innovations' main role as of catalyst of positive improvements in the field of the agricultural industry and in such a way a new phase of the highly developed brunch of the national economics of the new type is underlined – "economics of knowledge

and information” and also the need of effective legal regulation and government support for the innovative processes in the agricultural sector. The scientific views according the legal enforcement of the agricultural innovative relations in the context of the subject of agricultural law were generalized; the emission of the point of view about the insertion of these relations into the subject of agricultural law was defined.

Valid domestic legal and regulatory instruments about state politics of innovations’ development were analyzed; regulations about the main disadvantages of the modern state of the legal ensuring of the relations under analysis are systematized. The conclusion about the unanimity of scientists in their critical estimation of the legal enforcement of the state politics of the agro-innovative model’s of agricultural industry development was made, also within the frames of the agricultural-legal science there is no general exact approach to some specific ways of improvement of such state of legal enforcement of the mentioned relations, the corresponding bills also don’t exist. The necessity of the government’s support of the development of innovative infrastructure in the direction of its market multiplier is stressed: the focus of the innovative product on the final consumer and customer, commercialization of the results of innovative creations, the ensuring of its request in the agricultural sector. The main directions of the improvement of legal enforcement of the state politics of development of agro-innovative activity are outlined.

Key words: *agricultural law, agricultural legislation, agricultural-legal science, agricultural innovative relations, innovations, state politics, competitiveness, legal ensuring, agricultural industry.*

Вступ. Важливим напрямом державної політики щодо гарантування продовольчої безпеки країни та конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектора економіки на зовнішніх і внутрішніх ринках в умовах сучасних процесів міжнародної економічної інтеграції є впровадження інноваційної моделі розвитку сільського господарства. Побудова інноваційно орієнтованої економіки постає єдиною можливою відповіддю на суперечливі процеси глобалізації міжнародної економічної системи, серед негативних наслідків якої – зростання економічної нерівності між країнами, суттєвий відрив так званих «інноваційних лідерів» (Сполучені Штати Америки, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Південна Корея, Китай, Індія, Швеція, Фінляндія тощо, для яких характерні високотехнологічна структура національного виробництва та зосередження фінансових потоків) від менш успішних, залежних країн із переважно ресурсоємним і екологічно небезпечним виробництвом. Без перебільшення можна сказати, що формування та реалізація державної політики сприяння інноваційному розвитку сільського господарства – це питання захисту національного інтересу, адже інший вибір передбачає долю неконкурентоспроможної, відсталой аграрної країни з низьким рівнем доходу населення, що лише безвідповідально експлуатує власні природні ресурси.

Невипадково майже всі ухвалені протягом останнього десятиріччя нормативно-правові акти програмного характеру, що присвячені розвитку аграрної економіки й українського села, визначають, що однією із причин складної економічної та соціальної ситуації в селі є недостатнє стимулювання впровадження інноваційних технологій та інвестицій в агропромислове виробництво, що не дозволяє досягти належного рівня виробництва сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, забезпечення їхньої якості. Справді, «інноваційний бізнес у країні досі розвинений слабо. Достатньо зазначити, що частка інноваційно активних організацій, що здійснюють технологічні інвестиції в аграрному секторі, становить лише 0,1–0,2% від їх загальної кількості», проте «за умов глобалізації інвестиційних процесів для України немає іншого вибору, як розробляти власну модель інноваційного розвитку аграрного сектора економіки, розвивати інноваційне підприємництво, посилювати інноваційний характер агровиробничої діяльності» [1, с. 16]. Технологічне оновлення та розвиток

агропромислового комплексу були визначені серед пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня в Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р. № 3715–VI і в постанові Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 рр.» від 28 грудня 2016 р. № 1056. Сьогодні вже не піддається сумніву провідна роль інновацій як каталізатора позитивних зрушень у галузі сільського господарства та виходу його на новий рівень високорозвиненої галузі національної економіки нового типу – «економіки знань та інформації».

Натомість серед інших чинників зовнішнього середовища, що гальмують інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств України, фахівці виділяють такі групи: «а) нормативно-правові: недосконала нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності; невирішеність земельного законодавства; відсутність цільових регіональних програм; б) організаційні: відсутність інформаційно-консультаційних центрів; недосконалість роботи спеціалізованих ринкових структур (агротехнопарки, агротехнополіси, інкубатори); відсутність чіткої інноваційної політики в аграрній сфері» [2, с. 196–197]. Отже, варто особливо підкреслити актуальність ефективного правового регулювання аграрних інноваційних відносин в умовах реалізації державою завдань з інноваційно-інвестиційного зміцнення матеріально-технічної бази аграрного сектора, упровадження екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій виробництва. Адже все більш поширеним стає розуміння продовольчої безпеки країни не тільки з урахуванням кількісних параметрів, що визначають достатній обсяг продовольства і його економічну доступність, але й показників його безпеки і якості.

Зазначимо, що теоретичні та практичні питання інноваційного розвитку сільського господарства набули більш широкого висвітлення в межах економічної науки. Здійснюючи відповідні дослідження, учені-економісти приділяли увагу й окремим правовим аспектам у рамках інституційного підходу [3]. Водночас можна констатувати, що проблематика правового забезпечення аграрних інноваційних відносин, хоча і висвітлена в аграрно-правових дослідженнях, зокрема і на монографічному рівні (наприклад, роботи І. Гиренко [4], В. Уркевича [5], колективна праця за редакцією В. Семчика [6], частина дисертації О. Білінської [7, с. 101–124]), але загалом залишається недостатньо дослідженою.

Постановка завдання. Мета даної публікації – узагальнення та систематизація наукових положень щодо правового регулювання аграрних інноваційних відносин у контексті предмета аграрного права, висвітлення сучасного стану й основних напрямів удосконалення правового забезпечення державної політики розвитку зазначених відносин.

Результати дослідження. Аналіз аграрно-правової наукової літератури свідчить про постановку питання про місце норм права, якими регулюються суспільні відносини в аграрній і водночас в інноваційній сферах, у національній системі права. Так, автори колективної монографії за загальною редакцією В. Семчика, яка присвячена правовим основам інноваційного розвитку в сільському господарстві України, приходять до висновку про те, що дані норми належать до підгалузі агроінноваційного права в системі комплексної галузі аграрного права [6, с. 421]. Своєю чергою, І. Гиренко вважає більш доцільним визначати їх як інститут аграрного права, який є комплексним за своєю природою, включає самостійний пласт агроінноваційних відносин, за своїм змістом найбільш однорідний серед загального масиву аграрних відносин [4, с. 8]. Особливе значення даного масиву норм проявляється також у тому, що «на сучасному етапі розвитку аграрних відносин актуальним серед інших є принцип забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства» [8, с. 59]. Отже, аналіз аграрно-правових публікацій свідчить про поширення думки про включення даних правовідносин у предмет аграрного права. Значущу частину останніх становлять аграрні відносини, що опосередковують правове забезпечення державної політики розвитку агроінноваційної діяльності, зокрема планування (формування відповідних державних, регіональних, місцевих, а також галузевих агроінноваційних програм) та державної підтримки її найбільш пріоритетних напрямів. Останнє включає створення відповідної нормативно-

правової бази й організаційного механізму її реалізації, зокрема застосування як прямих, так і непрямих методів підтримки і стимулювання агроінноваційної діяльності.

Україна серед перших на пострадянському просторі розпочала формування нормативно-правового підґрунтя державної політики розвитку інновацій, ухваливши такі закони: «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40–IV, «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р. № 3715–VI, «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих технологій» від 9 квітня 2004 р. № 1676–IV, «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143–V, «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16 липня 1999 р. № 991–XIV, «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848–VIII тощо.

Численними є також підзаконні нормативно-правові акти, наприклад, постанова КМУ «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» від 22 травня 1996 р. № 549, Державна цільова економічна програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 рр., затверджена постановою КМУ від 14 травня 2008 р. № 447, Концепція розвитку національної інноваційної системи, схвалена розпорядженням КМУ від 17 червня 2009 р. № 680–р, постанова КМУ «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» від 2 лютого 2011 р. № 389, постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки розвитку інфраструктури науково-технічної, інноваційної діяльності та інформатизації» від 11 квітня 2011 р. № 386 та інші акти, що становлять загальну базу нормативно-правового регулювання інноваційних відносин, зокрема і в галузі сільського господарства.

До нормативно-правових актів, що містять положення, які безпосередньо стосуються агроінноваційної діяльності в Україні, варто віднести закони України: «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. № 1877–IV, «Про насіння і садивний матеріал» від 26 грудня 2012 р. № 411–IV, «Про захист рослин» від 14 жовтня 1998 р. № 180–XIV, «Про карантин рослин» від 30 червня 1993 р. № 3348–XII, «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. № 3116–XII, «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23 грудня 1997 р. № 771/97, «Про зерно та ринок зерна в Україні» від 4 липня 2002 р. № 37–IV, «Про виноград та виноградне вино» від 16 червня 2005 р. № 2662–IV, «Про племінну справу у тваринництві» від 21 грудня 1999 р. № 1328–XIV, «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» від 5 жовтня 2006 р. № 229–V, «Про молоко та молочні продукти» від 24 червня 2004 р. № 1870–IV, «Про бджільництво» від 22 лютого 2000 р. № 1492–III, «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 6 лютого 2003 р. № 486–IV.

Отже, в Україні ухвалено досить багато нормативно-правових актів, які закріплюють курс на інноваційний розвиток країни та встановлюють напрями і механізм його реалізації. Однак більшість законодавчих положень так і не набули реального змісту, чинність окремих положень було призупинено або їх узагалі вилучено (наприклад, у законах «Про інноваційну діяльність» та «Про наукову і науково-технічну діяльність»), інші мають декларативний характер.

Чинний стан правового забезпечення державної політики розвитку інноваційної діяльності не відповідає сучасним вимогам та викликам, є нестабільним, суперечливим. На те, що недосконалість законодавчої бази перешкоджає розвитку інноваційної діяльності, вказувалося, зокрема, на парламентських слуханнях, присвячених формуванню Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів [9], та на парламентських слуханнях на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку», що відбувалися у 2018 р. [10].

У спеціальній аграрно-правовій літературі теж вказується на «низьку ефективність правового забезпечення агроінноваційної діяльності, наявність різних підходів до правового забезпечення інноваційної діяльності, відсутність організаційно-правового механізму

їх реалізації, розбіжності підходів різних політичних груп і підприємницьких структур до основних напрямів і методів виконання державних програм у сфері інноваційної діяльності» [6, с. 21–22]. Здійснюючи аналіз інноваційного законодавства в контексті правового регулювання агроінноваційних відносин, І. Зарецька приходять до таких висновків: 1) відокремленого структурованого масиву агроінноваційного законодавства на тепер не створено, 2) урегулювання інноваційних аграрних відносин здійснюється переважно в межах механізму правового регулювання, утвореного загальним інноваційним законодавством; 3) окремі положення, що стосуються безпосередньо агроінноваційних відносин, містяться в численних актах загального законодавства. Усе це вимагає, на її думку, створення агроінноваційного законодавства, що враховує особливості стрімкого розвитку інноваційних процесів в аграрній сфері виробництва [11, с. 469]. Як слушно зауважує В. Уркевич, чинні положення і різноманітні заходи, передбачені Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 р. щодо створення нової інвестиційно-інноваційної моделі розвитку сільського господарства, не забезпечені діючими механізмами їх виконання і реалізації. Також учений зазначає, що аграрне законодавство України майже не містить приписів з інноваційного розвитку сільського господарства [5, с. 9]. І. Гиренко теж приходить до висновку, що наша держава визначила даний напрям як пріоритетний тільки на папері і не є зацікавленою в ефективному налагодженні роботи щодо зазначеної проблеми. Фактично агроінноваційна діяльність в Україні побудована на ентузіазмі окремих підприємців і не підкріплена державним інтересом у вигляді сприятливої державної політики та відповідних нормативних актів [4, с. 80]. Аналогічні наведеним вище критичні зауваження наводять інші фахівці [12, с. 165].

Зазначимо, у 2016 р. Міністерство освіти і науки України підготувало законопроект «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», проте його так і не було подано на розгляд Верховної Ради України. Натомість, за результатами останніх парламентських слухань, присвячених стану та законодавчому забезпеченню розвитку інноваційної системи, було запропоновано ухвалити Стратегію інноваційного розвитку України, яка б визначила основні напрями розвитку та завдання інноваційної економіки, об'єднала навколо себе владу, бізнес і науку, стала б основою взаєморозуміння між ними [10]. Одним із можливих шляхів удосконалення вітчизняного нормативно-правового забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури фахівці вважають ухвалення так званого інноваційного кодексу [13, с. 127], або Кодексу законів про науково-технологічну та інноваційну діяльність [14], Науково-технічного та інноваційного кодексу [15, с. 52]. Своєю чергою, підтримуючи висловлену в літературі пропозицію про доцільність розробки й ухвалення інноваційного кодексу України, В. Семчик пропонує передбачити в ньому спеціальні розділи про інноваційну діяльність в аграрній сфері та про регулювання відносин, що стосуються генної інженерії, та відносин, які складаються у процесі здійснення наукових розробок, експериментальних заходів, виробництва, використання ГМО, питань біопалива, біобезпеки й охорони здоров'я населення і навколишнього середовища [6, с. 38].

Отже, науковці однак у критичній оцінці чинного правового забезпечення державної політики стимулювання розвитку агроінноваційної моделі сільського господарства, водночас у межах аграрно-правової науки не сформовано єдиного чіткого підходу щодо конкретних напрямів удосконалення такого стану правового регулювання зазначених відносин, немає відповідних законопроектів.

У цьому контексті згадаємо, що у схваленій Кабінетом Міністрів України Стратегії розвитку аграрного сектора економіки до 2020 р. пріоритетними напрямами досягнення стратегічних цілей, які можна віднести до сфери вдосконалення державної політики підтримки агроінновацій, визначено такі: наукове забезпечення інноваційного розвитку, формування партнерських відносин між саморегульованими об'єднаннями сільськогосподарських товаровиробників, державою і галузевою наукою у сфері розвитку насінництва, селекції та племінної справи, техніко-технологічного забезпечення аграрного сектора; сприяння розвитку органічного виробництва, насамперед в особистих селянських і середніх господарствах;

забезпечення раціонального використання природних ресурсів, залучених у господарський процес в аграрному секторі шляхом упровадження системи моніторингу та контролю якості всіх земель сільськогосподарського призначення й обов'язкової агрохімічної паспортизації; створення умов для збереження, відновлення та підвищення родючості ґрунтів; регламентація розміщення в сівоzmінах екологічно деструктивних культур відповідно з науково обґрунтованими нормами; відновлення зрошувальних і меліоративних систем; стимулювання користувача землі до раціонального використання й охорони земель сільськогосподарського призначення [16]. Передбачено й інші заходи, які пов'язані з розвитком агроінноваційних відносин. Позитивно оцінюючи формулювання зазначених напрямів, варто зауважити, що в зазначеній Стратегії приділяється недостатня увага досліджуванім питанням, крім того, залишається і загальна риса всіх нормативно-правових актів у сфері агроінноваційних відносин – їхня декларативність.

У законопроекті «Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» від 4 жовтня 2018 р. № 9162 питанням упровадження та розвитку інновацій в агропромисловому комплексі присвячено ст. 15, де визначено такі шляхи сприяння держави широкому впровадженню наукових досліджень, інновацій та біотехнологій в агропромисловому комплексі: диверсифікація фінансування науково-дослідної і освітньої діяльності в сільському господарстві, зокрема через приватні інвестиції в наукові дослідження та завдяки використанню інструментів державно-приватного партнерства; упровадження інноваційних технологій для виробництва, збереження та переробки високоякісної рослинної, тваринної і переробної продукції, адаптивного ґрунтоохоронного землеробства, створення високопродуктивних альтернативних джерел для отримання пального, стимулювання переробки біомаси на електроенергію, виробництва діагностиків захворювань тварин, рослин і засобів їх захисту; використання біотехнологій у сільському господарстві; розвиток та впровадження електронних торговельних майданчиків для виробників сільськогосподарської продукції; розвиток інноваційних технологій перевірки безпечності й окремих показників якості харчових продуктів; розвиток інноваційних ферм, роботизації сільськогосподарського обладнання та техніки; сприяння міжнародному науково-технічному співробітництву та заохочення створення спільних дослідницьких програм із закордонними партнерами, зокрема із залученням міжнародної технічної допомоги; упровадження в сільськогосподарське виробництво наукових розробок та сприяння поширенню інновацій, забезпечення доступу малих і середніх форм господарювання до якісних інформаційно-консультаційних послуг, зокрема з питань сучасних методів ведення сільськогосподарського виробництва шляхом просування системи дорадництва. Також проголошується державна підтримка відповідних досліджень та інновацій, а також державне сприяння розвитку аграрної освіти і науки та суміжних галузей знань шляхом забезпечення належного фінансування діяльності Національної академії аграрних наук та інших галузевих академій, а також ефективного управління об'єктами майнового комплексу національних галузевих академій наук [17]. І хоча нині даний законопроект знято з розгляду, варто позитивно оцінити наявність у таких законопроектах зазначених положень. Водночас запропонований варіант не можна вважати задовільним, оскільки дані положення мають надто загальний і декларативний характер.

Висновки. Важливими передумовами розвитку аграрних інноваційних відносин є належне правове забезпечення й ефективна реалізація державної політики стимулювання інноваційних процесів у сільському господарстві. Аналіз аграрно-правової наукової літератури свідчить про порушення питання про місце норм права, якими регулюються суспільні відносини в аграрній і водночас в інноваційній сферах, у національній системі права, та поширення думки про включення даних правовідносин у предмет аграрного права. До них належать аграрні відносини, що опосередковують правове забезпечення державної політики розвитку агроінноваційної діяльності, зокрема планування (формування відповідних державних, регіональних, місцевих, а також галузевих агроінноваційних програм) і державної підтримки її найбільш пріоритетних напрямів.

Останніми роками в Україні на законодавчому рівні закріплюється курс на дерегуляцію агробізнесу та впровадження кращих європейських практик підтримки інноваційної моделі розвитку сільського господарства, що покликане підвищити інвестиційну привабливість аграрного сектора. Водночас якість державної аграрної політики за цим напрямом залишається невисокою, її стимулююча функція не реалізується повною мірою, а співпраця держави та бізнесу лише починає набирати обертів. Чинний стан правового забезпечення державної політики розвитку інноваційної діяльності не відповідає сучасним вимогам та викликам, є нестабільним, суперечливим. Недосконалість законодавчої бази перешкоджає розвитку інноваційної діяльності.

Аналіз свідчить, що державної підтримки потребує розвиток інноваційної інфраструктури в напрямі посилення її ринкової компоненти: орієнтації інноваційного продукту на кінцевого споживача та замовника, комерціалізації результатів інноваційних розробок, забезпечення їх затребуваності в аграрному секторі. Інноваційні структури в аграрній сфері, на жаль, є не численними, їх структура та функціональність неповні та невизначені. Маємо констатувати – відсутність належної реалізації державної політики стимулювання інноваційних процесів в аграрному секторі призведе до того, що всі ухвалені, навіть найкращі нормативно-правові акти, зокрема стратегії та програми, залишаться просто порожніми побажаннями.

Варто підтримати пропозиції щодо кодифікації законодавства про підтримку та розвиток інноваційної діяльності, розроблення й ухвалення відповідної Стратегії інноваційного розвитку України. На її виконання пропонуємо ухвалити «Дорожню карту» інноваційного розвитку сільського господарства, яка б базувалася на концепції публічно-приватного партнерства і конкретизувала інноваційні пріоритети держави та ключові законодавчі позиції за такими напрямками розвитку інноваційної моделі сільського господарства: а) формування агроінноваційної інфраструктури, зокрема її суб'єктної (венчурні й інноваційні фонди, агро-технопарки, агроінноваційні центри, ризикофірми, легалізація так званих «бізнес-янголів») та комунікаційно-інформаційної (сільськогосподарські дорадчі й експертно-консалтингові структури, інформаційні мережі тощо) складових частин; б) упровадження сучасної практично орієнтованої освітньої системи підготовки та перепідготовки кадрів; в) реалізація механізму економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо створення та комерціалізації об'єктів прав інтелектуальної власності; г) прогнозування та моніторинг інноваційного розвитку сільського господарства.

Варто також підкреслити, що розбудова інноваційної моделі аграрного сектора передбачає постійний партнерський зв'язок між державними та місцевими органами влади, бізнесовими структурами та науковими інституціями, а одним із визнаних ефективних організаційних інструментів розвитку зазначеного співробітництва сьогодні постає кластерний підхід, особливостям якого було присвячено окрему наукову статтю [18]. Висловлені раніше пропозиції за даною проблематикою і донині зберігають свою актуальність: розроблення й ухвалення Концепції розвитку кластерів у сільському господарстві (як окремого акта або як частини більш загального програмного документа у сфері розвитку агроінноваційного законодавства); правова легалізація поняття «кластер»; розроблення й ухвалення законодавчого акта, присвяченого створенню та функціонуванню мережових самоврядних систем, у сфері сільського господарства, зокрема відповідних об'єднань (аграрних кластерів). Необхідна також реалізація заходів державної політики розвитку аграрних кластерів на місцевому рівні більш загального характеру, наприклад, забезпечення відповідної інфраструктури, розроблення та запровадження інформаційних реєстрів і баз, стимулювання інвестицій і низка інших заходів організаційного й інформаційного спрямування, визначених спільними зусиллями держави, громад і зацікавлених представників агробізнесу.

Список використаних джерел:

1. Боліла С. Інноваційний розвиток аграрного сектора: проблеми та важелі державного впливу з їх вирішення. *Проблеми нормативно-правового забезпечення інноваційної*

діяльності та шляхи їх вирішення : Конференція, м. Київ, 27 вересня 2017 р. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2017. С. 16–21.

2. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / П. Саблук та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.

3. Задорожна Л. Інституційне забезпечення розвитку ринку інновацій в аграрній сфері : дис....канд. економ. наук: 08.00.03. Вінниця, 2015. 218 с. ; Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / П. Саблук та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с. ; Забуранний С. Інституційне забезпечення інноваційної діяльності в аграрній сфері. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4316>.

4. Гиренко І. Правове регулювання агроінноваційної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2010. 205 с.

5. Уркевич В. Правові питання інноваційного розвитку сільського господарства України. *Економіка та право*. 2009. № 2. С. 17–19.

6. Правові засади інноваційного розвитку в сільському господарстві України : монографія / кол. авторів ; за ред. В. Семчика. Київ : Юрична думка, 2010. 456 с.

7. Білінська О. Правові засади державної аграрної політики України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 Харків, 2013. 187 с.

8. Аграрне право України : підручник / В. Єрмоленко та ін. ; за заг.ред. В. Єрмоленка. Київ : Юрінком-Інтер, 2010. 608 с.

9. Про схвалення Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» : постановою Верховної Ради України від 21 жовтня 2010 р. № 2632–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2632-17> (дата звернення: 10.01.2020).

10. Про схвалення Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку» : проект постанови Верховної Ради України від 6 липня 2018 р. № 8571. Дата оновлення: 10.01.2020. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DH6M300A.html (дата звернення: 10.01.2020).

11. Зарецкая И. Генезис инновационного законодательства Украины в контексте правового регулирования агроинновационных отношений. *Правовое обеспечение инновационного развития экономики Республики Беларусь* : материалы Международной научно-практической конференции, 21–22 октября 2010 г. Минск, 2010. С. 467–469.

12. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення : монографія / за ред. В. Уркевича, М. Шульги. Харків, 2014. 276 с.

13. Оліх Л. Нормативно-правове забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури в Україні. *Проблеми нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності та шляхи їх вирішення*: Конференція, м. Київ, 27 вересня 2017 р. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2017. С. 124–127.

14. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів : проект. URL: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/News/file.axd?file=2009/6/strategia.doc>.

15. Інноваційний розвиток України: політико-правові аспекти : монографія / за ред. В. Горбатенка. Київ : ТОВ «Видавництво «Юрична думка»», 2006. 248 с.

16. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. Дата оновлення: 10.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80> (дата звернення: 10.01.2020).

17. Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку : проект Закону України від 4 жовтня 2018 р. № 9162. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64742 (дата звернення: 10.01.2020).

18. Сидоров Я. Державна політика розвитку кластерів як складова частина формування інноваційної моделі сільського господарства: аграрно-правовий погляд. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 2. С. 115–120.

